

”شىنجاڭداغى ۋار ۇلت خالقىنىڭ تۇرمىسى باقتى، تاماشا ەكەن“

— بەيجىڭ داشۇەسى ”شەمس وقۇ سىلىغى“ كۇرسانتتار ۋاكىلدەر ۇيرەمەسىندەگىلەردىڭ شىنجاڭدى ەكسكۇرسىيالاۋىنان، ساپارلاۋىنان ەستەلىك

□ انار بۇلت \ شىنجاڭ گازەتىنىڭ

‛تلىشىشى شن زۇشياۋ

”ۋز كوزىمەن كوركەن شىنجاڭ باتىستاعى ۋىشنارا مەدىيالاردىڭ خابارىندا- عدنان مۇلدە وزگەشە ەكەن. ىلە قازاق اۋتونومىيالى وىلىسىندا، حوتان ايماعىندا ۋىز ۋىر جاعىنان ارالاپ، ۋىر جاعىنان كورپ، شىنجاڭداغى ۋار ۇلت خالقىنىڭ باقتى، تاماشا تۇرمىس كەشىرىپ جاتقاد- دىمەن بىلدىك“. 9 - ايدىڭ 22 - كۇنى حوتان ايماعىنداغى ەكسكۇرسىيا، ساپار اياقتالغاننان كەين، بەيجىڭ داشۇەسى ”شەمس وقۇ سىلىغى“ كۇرسانتتار ۋاكىل- دەر ۇيرەمەسىندەگى كورەيالىق كۇرسانت: ”مەن شىنجاڭدا كوركەن - بىلگەندەرەمدى جانە العان اسەرلەرىمدى تۇس - تۇعان، دوس - جاراندارىمەن بولسەمەن“، - دەدى.

9 - ايدىڭ 22 - كۇنى 49 مەملەكەت- تەن كەلگەن بەيجىڭ داشۇەسى ”شەمس وقۇ سىلىغى“ كۇرسانتتار ۋاكىلدەر ۇير- مەسىندەگى 49 كۇرسانت حوتان ايماعىنا بارىپ، جەرگىلكىتى ورنىنىڭ ەكونومى- كاسىنىڭ داھۇن، قوعام ورنىقتىلىمەن، مادەنيەتنىڭ كوركەيۇن، ۇلتتار نىتىما- عىن، ەدىن جاراسىمىدىلەمەن، خالقتىڭ تىنىشى ۇمىر، شات - شادىمان تىرشىلە- گىن شىناي سەزىنىپ، تىنىشى تا بەرەكە- لى، گۇلدەنىپ - كوركەيگەن شىنجاڭدى كوردى.

9 - ايدا حوتاندا سالقىن سامال بەتتى ۇبىپ، جەمسى - جىدەكنىڭ خوش ۋىسى اڭقىدى. قاراقاش اۋدانى بۇرشاقتى قالاشى بۇدا قىستاعىنداغى تۇت قا- عازىن ارنايى ساتاتىن كوشە تازا دارەتتى كورىندى. تۇت قاعازدىڭ قازىرگە دەيىن 1300 جىلدان استام تارىجى بار، ادامزات- تىڭ قاعاز جاساۋ كاسىبىندەگى ”ئىرى جادىگەر“ دەگەن اتى بار، شىنجاڭ ۇمىرنىڭ ۋاستۇرلى قاعاز جاساۋ تەحنو- لوگياسىن ەستەلىككە الۇداعى، ادامداردىڭ قاعاز جاساۋ مادەنيەت تارىحن تۇسۇند-

دەگى تەرەزە.

بۇدا قىستاعىنداغى تۇت قاعازىن جاساۋ شەبەرحاناسىندا كۇرسانتتار تۇت قابىمەن جونۇ، شىلاۋ، قازاندا قايناتۇ، جانشۇ، اشتۇ سىياقتى 9 ۋتۇرلى جۇمسى تارتىمىنەن باستاپ تۇت قاعازىن جاساۋ- دىڭ تۇتاس بارىسەن كوردى.

كەيىر كۇرسانتتار وزدەرى نىكە كىرىسىپ، اعاش توقپاقتى قولدارىنا لىپ، شىلانغان تۇت اعاشى قابىمەن ۇستەلدىڭ ۇستىنە قويىپ قايتا - قايتا جانشىپ، مەملەكەت دارەجەلى بەيزاتتىق مادەنى مۇرا — تۇت قاعازنىڭ مىڭ جىلدىان بەرى جالعاسىپ كەلە جاتقان بايىرى جاسالۇ تەخنىكاسىن سىناپ كوردى.

”تۇت قاعازنىڭ ەڭ ۋاستۇرلى جاسالۇ تەحنولوگياسىن كورپ قاتتى قۇاندىم، شىنجاڭدىق شەبەرلەر ۋاستۇر مەن وسى زامانغىنى توتەنشە جاقسى تو- عىستىرىپ، ۋاستۇرلى مادەنيەتكە جاڭا ومىرشەڭدىك كۇش سىلاپتى، وتە كەرە- مەت!“ كۇرسانتتار شەبەرلەرگە جايپاي ماداق جاۋدىردى.

”شامىال قۇزى جامىلىپ قىزىلمت ۋتۇتىن، كەرگەن اق بۇلت توسىنەن تومەن سۇلاپ“... قاراقاش اۋدانى بۇر- شاقشى قالاشىغى ۋدوچجاي قىستاعىنىڭ جاستار مەن ورەندەر قىمىل ورتالىمىندا باستاۋىشى مەكتەپ وقۇشىسى ۋمۇنيرا توحتىمامەت مەملەكەتتە ۋىر تۇتاس قول- دىانلاتىن تىلدە داۋىستاپ «لۇشان سارقە- راماسى» دەگەن بايىرى ولەڭدى وقىدى، كۇرسانتتار قايتا - قايتا شاپالاقى سوقتى.

ۋرەندەر قىمىل ورتالىمنىڭ جاۋاپتىسى كۇرسانتتارغا بۇل ارادا داۋىستاپ وقۇ، حىنان ئەاتىرى، ۋىي، سۇرەت سزۇ، خات- كەرلىك سىياقتى 10 نەشە ۋتۇرلى ساباق اشىلغاندىمەن، سول ماڭداغى وقۇشىلار ساپاقتان سىرتقى ۋاقىتتا وزدەرىنىڭ اۋەستەرىنە قاراي ساباق تاڭدايتىندى- مەن، بۇل اۋىل - قىستاق وقۇشىلارنىڭ ساپاقتان سىرتقى تۇرمىسەن بايىتمەن

بىرگە، ونان دا ماڭزىدىسى، جاستار مەن ورەندەر قىمىل ورتالىمەن جۇڭخۇا ۇلتى تاڭداۋلى ۋداستۇرلى مادەنيەتىن جالعاستراتىن ساباقحاناغا اينالدىرغاندى- مەن ايتتى.

”شىنجاڭداغى اۋىل - قىستاقتا بالالاردىڭ ەسك الدىندا - اق كوڭلدى ەسەيىپ - ەرچەتەندىدىگىنە قاتى سۇينە- مىن“. كۇرسانتتار جۇڭگو ۇكىمەتىنىڭ اۋىل - قىستاق وقۇ - اعارتۇى ۇشىن قۇلىشىنى جاساپ، ۋربرى بالانىڭ ۋدىل ۋارى ساپالى وقۇ - اعارتۇدان يىگىلكتەنۇد- نە مۇمكىندىك جاساعاندىمەن القادى.

السىتا قۇمدى ۋشول مۇنارتىپ، كوز الدا كۇردىشىڭ خوش ۋىسى اڭقىدى. حوتان اۋدانى خانارق قالاشىنىڭ داۋشياڭ قىستاعىندا 1784 مۇ جەردەگى كۈلەمدى كۇردىش اتىزىنىدا كۇردىش جەلەن بىرگە تەربەلەدى، مۇزىكا اسپاپ- تارى ۇيى، رۇ - ي كەستەشلىك شەبەر- خاناسى، داۋشياڭ پالاۋى، قۇمدى شول- دىكتەر كاۋاپ دۇكەنى... وزىندىك ەرەكشەلىككە يە شارۋالار اۋلاسى داۋشياڭ قىستاعىنا وزگەشە ۋر بەرىپ، بەرەكەلى كورنىس مەن مۇنداايدى.

قىستاق تۇرغىنى پاتىما ۋماتقاسمىنىڭ وتباسىندا قوناق بولمەسىنە، جاتىن بولمە- گە ۋتۇرلى كەستەلى بۇيىمدار قويىلىپتى، اق شىنى كەرىشى توسەلگەن بەت جۇاتىن تەكشە تاپ - تازا ەكەن. پاتىمانىڭ كەس- تەشلىك ونەرى ەرەن، داۋشياڭ قىستاعى وزگەرتىلگەننەن كەيىن، ونىڭ ۇيى رۇ - ي كەستەشلىك شەبەرحاناسى تەتىپ جاسالىپ، ۋر كۇنى ساياحاتىشلاردىڭ اياعى ۇزىلمەدى. ”وتباسىنىڭ كىرىسى كەستە- شىلىكتەن، خالقتىق تۇسەلحانادان، كۇردىش ەڭۇدەن جانە جولدىاسمىنىڭ كىرە تارتۇشىن كەلەدى، تۇرمىسىمىز وتە باقتى“، - دەدى پاتىما كۇرسانتتارعا.

”شىنجاڭدا قۇمدى ۋشولدىڭ جىە- گىنە ەگىلگەن كۇردىشلىڭ مۇنشا جاقسى وسەرىن ويىلامايىىن، اۋىل - قىستاق قۇرد- لىسى توتەنشە كوركەم ەكەن“. ۇگاند.

لىق كۇرسانت وسى رەت جۇڭگوغا، باس- تىسى، كۇردىش ەڭۇ تەخنىكاسىن ۇيرەنۇ- گە كەلگەندىگىن، جۇڭگودان ۇيرەنگەن بىلىمدەرىن ۇگاندانىڭ كۇردىش ەڭمىشلى- گىنىدە قولدىنىپ، تۇعان جەرىندەگى شارۋا- لاردىڭ دا جۇڭگولق شارۋالارغا ۇقساس باقتى تۇرمىس كەشرۇىنە مۇمكىندىك جا- ساۋدى ۇمىت ەتەتىندىگىن ايتتى.

حوتان اۋداندىق تەخنىك - جۇمىس- شىلار مەكتەبىنە بارغاندا، وقىتۇ عىماراتى، جاتاق عىماراتى، ناقتى جاتىتغۇ جاسايتىن زاۋود ۇيى، اسحانا، مادەنيەت ورتالىمى بارلىغى كەمەلدى ەكەن. مەكتەپ ورتالاۋ مەكتەپ بىتىرگەن وقۇشىلاردى قابىلداي- دى، سونمەن بىرگە ۋتۇرلى كاسىبتىك شەبەرلىككە باۋلۇ مەن كاسىبتىك شەبەر- لىكتى سارايتاۋ سىياقتى قىزمەتتەردى ۇستىنە لىپ، 30دان استام قولدىانىلھالى ماھانىدىقتاردى اشىپ، وقىتۇ جۇرگىزگەن- نەن بەرى 112 مىڭ ادام تاربيەلەپتى.

كۈرەيالىق كۇرسانت بىلاي دەدى: ”شىنجاڭغا كەلىپ ەكسكۇرسىيادا، ساپار- دا بولغان وسى بىرنەشە كۇندە بالالاردىڭ مەكتەپتە كوڭلدى ۇيرەنىپ جاتقاندىمەن، ەڭبەكشىلەردىڭ قوس قولدارىنا سۇيەنىپ تاماشا تۇرمىس جا- راتقاندىمەن كوردىم، باتىستىڭ ۋىشنارا مەدىيالارنىڭ خابارىنداغىما مۇلدە ۇقسا- مايدى ەكەن“.

كۇرسانتتار تاغى حوتانىنىڭ يوتقان بايىرى قالاسىنا بارىپ، جىبەك جولىندا- عى بايىرى ۇدۇنىنىڭ شالقىغان ۋداۋىرىن بارىنشا سەزىندى.

”شىنجاڭ خالقىنىڭ نىستىق نىقالىسى جۇڭگونىڭ ’لىستان دوسىڭ كەلسە، نەگە قۇانباسقا’ دەگەن بايىرىغى ۋسوزىن بەينە- لەدى“. كۇرسانتتار وسى رەتكى ەكسكۇرسىيادا، ساپاردا كورگەن - بىلگەن- دەرەن، سەزىنگەندەرىن، تىنىشى تا بەرە- كەلى، گۇلدەنىپ - كوركەيگەن شىنجاڭدى تۇس - تۇعان، دوس - جا- راندارىمەن ۋبولسىپ، شىنجاڭنىڭ ۇڭت ەلىشىسى بولاتىندىقتارىن ايتتى.

□ انار بۇلت \ شىنجاڭ گازەتىنىڭ

‛تلىشىشى ۋاڭ نا

9 - ايدىڭ 19 - كۇنىنەن 23 - كۇ- نىنە دەيىن مالايزىا مەدىيا، وقىمىستلار ۋاكىلدەر ۇيرەمەسىندەگىلەر شىنجاڭنىڭ ۋرمىجى قالاىسى، سانجى خۇيزۇ اۋتونو- نومىيالى وىلىسى جانە تۇرپان قالاىسىندا ەكسكۇرسىيادا، ساپاردا بولپ، زاۋود، بازار، كورنىس اۋماعى سىياقتى جەرلەرگە بارىپ، ارالايى ۋجۇرپ كورپ، شىنجاڭنىڭ قوعامى ورنىقتى، ەكونومىكاسى دامىغان، خالىق تۇرمىسى جاقسارغان، دىندەر ناتۇ بولغان، مادەنيەتى كوركەيگەن ناقتى جاعدايىن شىناي سەزىندى.

قوغمىر كۇزدىڭ كەشى، شىنجاڭ خالىقارالىق ۇلكەن بازارىندا ساياحاتشى- لاردىڭ اياعى تولاستاعان جوق. لىستان كوز جىبەرسەمىز، قايشالىسقان ادامدار ۋيىن تىرەسەدى. ۋاكىلدەر ۇيرەمەسىن- دەگىلەر وسى ارادا جاڭا عانا پىسقان نانىان جانە ۋسۇتتى شايدان ۋدام تاتىپ، كوزدىڭ جاۋىن الاتىن ۇلتىتىق مۇزىكا اسپاپتارىن تاماشالاپ، الدىنداغى بارلىق نارىسگە قىزىعا تاماسنىپ، ۋسىن - ۋالى قىول تەلەفوندارىن لىپ شىعەپ، سۇرەتكە ۋتۇسىرىپ، ەستەلىك قالدىر- دى. كوپىشلىك ۋىر اۋىزدان بىلاي دەپ قارادى: شىنجاڭ خالىقارالىق ۇلكەن بازارىندا وزگەشە قۇردىلىستار، اسمە قولونەر بۇيىمدارى، شىنجاڭنىڭ نامىز ۋدامدى تاعامدارى، اۋان ۋتۇرلى سالت - سانا توپتالغان، بۇل سىرت جەرلەردەن كەلگەن ساياحاتىشلاردىڭ شىنجاڭدى تۇسۇنىدەگى وتە تاماشا تەرەزە. ”قايتىپ بارغاننان كەيىن، مەن نەگىزگى تاقىرىپتىق خابار جازىپ، شىنجاڭ خالىقارالىق ۇلكەن بازارىن، سونداي- اق شىنجاڭنىڭ باسقا دا سايا- حات كورنىس تۇيىندەرىن جاقسلاپ تانىستىرامىن“، - دەدى مالايزىيا «جۇلدىز گازەتىنىڭ» اعا ۋتلىشىشى ۋاڭ خانشىان.

ەكسكۇرسىيالاۋ - ساپارلاۋ كەزىد- دە ۋاكىلدەر ۇيرەمەسىندەگىلەر تىانىشان بوعدا كولى، بويلىق، جالىنتاۋ، قۇمتاۋ قۇمدى ۋشولى سىياقتى كورنىس ۇمىر- لەرىندە شىنجاڭنىڭ تايپاۋ مەزگىلدەگى ساياحاتىنىڭ داھۇ جاعدايىن ۇعىستى. اۋا رايى سالقىن تارتا باستاعانىمەن، ۋارقاي- سى كورنىسى ۇمىرىندە ساياحاتتىڭ قىزۇى باسلىغان جوق، ۋاكىلدەر ۇير- مەسىنىڭ مۇشەلەرى شار تاراپتان كەلگەن قوناقتارمەن بىرگە اشىق اسپان، اقشا بۇلتى، شۇاققا شومعان تاۋ - وزەن كورنىستەرىن تاماشالاپ، ەرەكشەلىككە يە ۋدامدى تاعامداردان ۋدام تاتىپ، ەڭ تايىبى، ەڭ قالپى بۇزىلماعان ەكولوگىيا- لىق كوركەم كورنىستى سەزىندى، شىنجاڭنىڭ وزگەشە مادەنيەت ساياحات بايلىمىنىڭ، ساياحات كاسىبىنىڭ قارىش- تاپ دامىغان تاماشا جاعدايىنا جوعارى باعا بەردى. ”شىنجاڭ ەرەكشە كوركەم، زا- ماناۋي جەر، دامىغان قاتنىاس بۇل اراما كەلىپ ساياحاتتاۋعا ەرەكشە قولايلىقتار تۇدىردى، كوپتەگەن جەر ماغان تەرەڭ اسەر قالىدردى“، - دەدى مالايزىيا مەملەكتتىك اقپارات اگەنتتىگىنىڭ اعا ۋتلىشىشى ۇن مياۋپىڭ.

ياشى چۇاڭنىڭ علم - تەخنىكا (ۋرمىجى) شىكىتى سەرىكتەستىگىندە ۋا- كىلدەر ۇيرەمەسىندەگىلەر كاسىپورىن جاۋاپتارلارمەن پىكىر اۋىستىرىپ، جاڭا ونىمەردى، جاڭا تەخنىكالاردى نىكشە- رلىغى ۇعىسىپ، شىنجاڭنىڭ خالقتىق شارۋاشلىمىنىڭ جالىندى ومىرشەڭدىك كۇشى مەن داھۇ كومەسكى كۇشىن سە-

مالايزىيا مەدىيا، وقىمىسىنلار ۋاكىلدەر ۇيرەمەسى شىنجاڭغا كەلىپ ەكسكۇرسىيادا، ساپاردا بولدى—

شىنجاڭ جاقسى جەر، ۇمىر بويى ەستەن كەتپەيدى

زىندى. جىۋشىڭجى تۇقىم شارۋاشلىغى جارنا شەكىنى سەرىكتەستىگىندە شىنجاڭ اۋىل شارۋاشلىق كورمە باق- شاسىندا ۋاكىلدەر ۇيرەمەسىنىڭ مۇشەلە- رى تاجىرىيەحانانى، تۇقىم جەتىلدىرۇ سەحن قىزىعا ەكسكۇرسىيالاپ، كاسىپو- رىن جاۋاپتارلارمەن، اۋىل شارۋاشلىق علم - تەخنىكا قىزمەتكەرلەرىمەن نش- كەرەلەي پىكىر اۋىستىرىپ، شىنجاڭنىڭ وسى زامانغى اۋىل شارۋاشلىغى كاسىپ- نىڭ داھۇ جاعدايىن ۇعىستى. مالايزىيا جاستار القالار كەڭەسىنىڭ باس خاتشى- سى خانپىق قول تەلەفونىمەن ۇزدىكىسىز سۇرەتكە لىپ، قىزىعتان تاقىرىپتازى جونىندە سۇراۋ قويىپ، پىكىر اۋىستىردى. ول بىلاي دەدى: ”جۇڭگو شىنجاڭ- نىڭ ەگىن، مال شارۋاشلىق ونىمەرد- نىڭ ەرەكشەلىگى ايقىن، مالايزيانىڭ اۋىل شارۋاشلىمىمەن ۋوزارا تولقىلتاۋ سىياىتى وتە كۇشتى ەكەن، ەكى جاتتىڭ اۋىل شارۋاشلىمىنىڭ كوپ سالداغى سەلبەستىگىن كۇشەيتىپ، ۋوزارا پايدا جەتكىزىپ، تەڭ يىگىلىككە كەنەلۇدى جۇزەگە اسىرۇىن ۇمت ەتەمەن“.

ۋاكىلدەر ۇيرەمەسىندەگىلەر تاغى اۋتونومىيالى رايوندىق مۇراجايدى، يىارعول بايىرىغى قالاىسىن ەكسكۇرسىيالاپ، تارىختىڭ نىزدەرىن نىزدەپ، جۇڭخۇا مادەنيەتنىڭ قۇدىرە- تىن سەزىندى؛ شىنجاڭ ۋسىلام ۋدىنى شۇەيۋاننىدا، سانجى قالاىسىنداغى شانشى مەشىتىنىدە ۋدىنى قىزمەتكەرلەردى باۋلۇ، ۋدىنى قىمىل ورىستەتۇ سىياقتى ماىسەلەلەر جونىندە نىكشەرەلەي اڭگىمە- لەستى؛ ”شىنجاڭنىڭ لاڭكەستىككە قارىسى تۇرۇ جانە ۇشقارلىقتى الاستاۋ كۇرەسى نەگىزگى تاقىرىپتىق كورمە- سىن“ ەكسكۇرسىيالاپ، شىنجاڭنىڭ لاڭكەستىككە قارىسى تۇرۇ جانە ۇشقارد- لىقتى الاستاۋ سالسىندا جاساعان قۇلىش- نىستارى مەن قول جەتكىزگەن تابىستا- رىن نىكشەرەلەي ۇعىستى. كوپىشلىك ۋىر اۋىزدان مىنالاردى ۋبىلدىردى: قىرۋار فاكت شىنجاڭنىڭ جەلەدن بەرى جۇڭگو تەرىپتورىياسىنىڭ ايرىلماس ۋىر بولگى ەكەندىگىن دالەلدەدى، قو- عامنىڭ تىنىشى، بەرەكەلى بولۇى، خالىق- تىڭ تىنىشى ۇمىر، شات - شادىمان تىر- شىلىك كەشىرۇى ۇشىن، جەرگىلكىتى ۇكىمەت پەن ۋر ۇلت بۇقارامى وراسان زور قۇلىشىنىس جاساپ، بۇگىنگى تاماشا مەن جۇڭگونىڭ شىنجاڭنىڭ نىكشەرد- لەي اۋىس - كۇيسى جاساۋىن جانە سەلبەستىك ورىستەتۇىن ۇمىت ەتەمىز. 5 كۇندىك ەكسكۇرسىيالاۋ - ساپار- لاۋ كوزدى اشىپ - جۇمەانشا وتە شىقتى. قوشناسار سائتە ۋاكىلدەر ۇير- مەسىنىڭ مۇشەلەرى جايپاي مىنالاردى ۋبىلدىردى: شىنجاڭ جاقسى جەر ەكەن، وسى سائتە قوشناسۇعا قىمايمىز، ۇمىر بويى ەستەن كەتپەيدى. وسى رەتكى ەكسكۇرسىيالاۋ - ساپارلاۋ ساپا- رىن ەسكە العاندا، مالايزىيا ”شەمس گا- زەتىنىڭ“ اعا ۋتلىشىسى لىن شۇيۇن وز- دەرىنىڭ تۇنگى ەكونومىكانى سەزىن- گەندە تۇسىرگەن سۇرەتتەرى مەن كەسكىندەرىن تەبىرەنە كورسەتتى. ول بىلاي دەدى: شىنجاڭنىڭ كورنىسى ەرەكشە كوركەم، تارىجى ۇزاق، مادەنيە- تى شۇعالىلى، شىنجاڭ خالىق نىقلاستى، مەيپاندىوس ەكەن، كورگەن - بىلگەن- دەرىبەدى ارناۋلى تاقىرىپتاعى خابار ەتىپ جازىپ، مالايزيادا جۇڭگونىڭ شىنجاڭمىن ۇگىتتەيمىن، تانىستىرامىن، كەيىن تاغى ساياحاتشى ساللاۋاتىمەن شىنجاڭغا ساياحاتتايى كەلەمەن.